

WANDELEN OVER DE KLEIKA

Interview met Alida *Vuijk-den* Os, geboren 24 september 1899

H.M. VENTE

'Ik was 5 jaar, dat moet in 1904 zijn geweest, toen ik naar school ging en toen ik negen jaar was, zat ik al in de hoogste klas. Dat was op de christelijke school van mijnheer Van Putten aan de Groenendaal. Maar ik mocht er nog niet af, omdat ik te jong was. Omdat je pas mocht gaan werken als je twaalf jaar was ben ik eerst een poosje thuis gebleven, om mijn moeder te helpen. Zij vond dat ik maar een dienstje moest gaan zoeken, maar ik wilde niet dienen, ik wilde naaien leren. Dat was voor die tijd heel wat, want naaien leren kostte 35 cent in de week en als ik een dienstje zou hebben, zou ik 3.5 cent verdienen, Dat zou voor ons gezin dus een strop van 70 cent in de week zijn. Dat was veel, want je kon toen al een ei kopen voor twee cent en een liter melk voor vier cent. Maar mijn moeder zag er toch wel wat in. Op de Haven bij de Roomse zusters kon je naaien en handwerken leren, hoewel dat eigenlijk voor rijkeluismeisjes was bedoeld. Ik heb daar erg veel geleerd. Er werden complete uitzetten gemaakt, voorzien van geborduurde monogrammen. Maar daar kon de pijp niet van roken, dus heb ik er ook maar modenaaien bijgeleerd.

Toen ik vijftien jaar was vond m'n moeder het welletjes. Ik moest wat gaan verdienen. Ik ging toen uit naaien, een hele dag van acht uur 's morgens tot acht uur 's avonds. Er was een vrouw bij waar ik voor naaide, die zette 's avonds de klok een uur terug. Toen ik, zo jong als ik was, dat doorhad ben ik er niet meer naar toe gegaan. Die vrouw kwam nog wel bij mijn moeder mopperen, maar ik dacht er niet meer over naar haar toe te gaan, ik praktiseerde er niet over.

Wijzelf woonden aan de Karnemelksloot op de hoek Ketelstraat. Op de plek waar nu het gebouw van Sint Jozef staat stond toen nog een aantal boerderijen. Daar is het Van Ittersonziekenhuis gebouwd. Ik ben met m'n moeder bij de opening geweest. Het was een prachtgebouw met grote trappen, met al dat marmeren koperwerk. Vanuit ons huis keken wij op de operatiekamer. Als daar licht brandde dan zei m'n moeder: daar ligt er weer één onder het mes! Zulke

dingen vergeet je nooit. Mijn moeder is ook in dat ziekenhuis overleden.

's Zondags ging je met je ouders wandelen. Dan ging je de Kleika rond, zo heette dat. Je liep dan namelijk over de Kleika, dat is nu de Steynkade, dan de Krugerlaan op en over de Graaf Florisweg terug. Over de Tiendeweg reed het treintje naar Oudewater en over de Graaf Florisweg reed de paardentram naar Reeuwijk en Bodegraven. Die kwam van het station. De remise stond in het Crabethpark. Een jongen van De Pater liep dan voor het trammetje uit met een rooie vlag. Er moest namelijk iemand vooruitlopen om het andere verkeer te waarschuwen dat de tram er aankwam. Dat andere verkeer bestond vooral uit voetgangers en hondenkarren. Ik heb gehoord dat die jongen van De Pater op een keer is gevallen en dat z'n been eraf moest. Later had hij een houten poot, zo zeiden wij dat. Het was een klein ventje uit een groot gezin dat later nog in de Ketelstraat heeft gewoond.

M'n grootvader woonde op een hofje in de Nieuwe Haven. Hij vertelde wel eens dat hij met de hondenkar eropuit ging. Hij kocht paarden op voor de slachterij.

Op de Oost- en Westhaven stonden allemaal hele grote huizen. Daar woonde de elite. En dan had je daarachter de Spieringstraat, waar de meesterknechts woonden en weer daarachter had je de arbeiderswoningen, zoals aan de Baanstraat, met de singels daaromheen.

De voorouders van mijn man hebben op de Tiendeweg gewoond, in het pand waar nu café De Sport zit en waar die van Elberveld een hotelletje hadden. Zij waren 'Poorters ter Goude'. Je betaalde daar bij hen je belasting. Ze moesten ook elke avond de Tiendewegbrug ophalen, want de stad was 's nachts afgesloten. De eigenlijke stad lag dus binnen de singels. Vlakt bij de Tiendewegbrug aan de kant van de Geuzenstraat was de stalhouderij, daar stonden de paarden, dat is nu hoedenzaak 't Matelootje.

Hoe het in die tijd met winkelen was in Gouda? Nou, er was toen de zaak van Bruns, dat was een kledingzaak, dat gevestigd was in een huis aan de Lage Gouwe op de hoek van de Turfmarkt. Dat was toen een geweldige zaak. De winkels waren in die tijd tot tien uur open. Ik mocht 's avonds als oudste met m'n vader mee boodschappen doen, bij Schuttelaar op de Markt. En Van Vliet aan het Lomberts Watertje

had een slagers 'winkel voor paardenvlees, Ik zie m'n vader nog lopen. Hij had zo'n zakje op zijn rug, zoals ze dat vroeger droegen en dan gingen we bij Van Vliet een lap vlees halen. Als we thuis kwamen had m'n moeder de koekenpan al klaar en dan werd dat vlees gebraden. Dat was net biefstuk. Het was een feest op zaterdagavond. Wij kregen dan een boterham en die mochten wij dopen in de boter, waar dat vlees in gebraden was.

Maar het was toen allemaal niet zo royaal zoals nu. 's Zondags kreeg je een wafeltje en dan probeerde je het bovenlaagje eraf te halen en dan maar likken, zodat je er lang plezier van had. Je kreeg ook wel eens een 'boterham met tevredenheid' oftewel een boterham met niks.

Nee, echt royaal was het toen niet. Op de Haven woonde mevrouw Souwen|Seinen. Daar stonden de mensen in de rij om op een bonnetje een pond bonen of een pond rijst of iets dergelijks te halen. Zij deed dit zelf, zij deelde uit aan de arme mensen.

Als kind ging ik met opoe Grendel, de moeder van een mevrouw die vaak op ons paste, naar de kleine kerk in de Peperstraat. Dat was 's middags om twee uur. Zij kreeg dan in de kerk een bonnetje voor de soep. De soep werd uitgedeeld in het Lazaruspoortje op de Verloren Kost. Opoe Grendel ging er met een keteltje naar toe en dan kreeg zij een schep erwtensoep of gortsoep. Maar als ze niet in de kerk geweest was, dan had ze geen bonnetje en dus geen soep. Zo was het vroeger. Je werd gedwongen godsdienstig te zijn

Mijn vader was sigarenmaker bij Van Vreumingen, in de Groenendaal tegenover de school. Het was een verschrikking hoe die mensen daar moesten werken. Het was stoffig handwerk, Later werd ontdekt dat er gevaarlijke stoffen in zaten. M'n vader is vroeg|gestorven en ik denk nog altijd dat het door dat stof kwam. Mijn broer was bovendien met ongeluk|kige voeten geboren en die lag een half jaar in het ziekenhuis. Dat was erg duur en moest allemaal zelf betaald worden, want er was geen verzekering of zoiets. 's Avonds|maakte mijn vader daarom ook thuis nog sigaren.

Toch was je best wel blij en gelukkig. Je speelde met lucifersdoosjes en met een spring|touw en was aan het bikkelen bij je moeder in de gang, Je was tevreden, iedereen had hetzelfde.

In 1922 ben ik getrouwd met Martinus Vuijk, maar iedereen noemde hem Tinus| We hebben

drie kinderen gekregen, allemaal jongens. Toen mijn man twaalf jaar werd werd hij naar 'de Zuid-Holland' gestuurd, waar hij zijn opleiding kreeg als plateelschilder, hoewel hij eigenlijk liever in de muziek was doorgedaan. Mijn mans eigenlijke taak was het uitvoeren van de ideeën van de ontwerpers, zoals Harkink. Hij heeft ook tegels beschilderd. De afbeelding werd er door anderen opgezet en dan schilderde hij het ornament eromheen, zoals bijvoorbeeld op de tegels uit de vroegere' winkelinrichting van De Gruijter. In een hotel in Bergambacht staan nog verschillende van deze tegelplateaus in de hal. Hij moest dan tegels voor de hele wand schilderen. Dat was erg nauwkeurig werk, want als de tegels later tegen de wand werden aange|bracht resulteerde een foutje van een halve mil|limeter tussen twee tegels| uiteindelijk in een verschil van enkele centimeters.

Tijdens de malaise van de jaren '30 werden veel arbeiders ontslagen. Mijn man| was daar ook bij. Dat kwam ook omdat hij voorzitter was van de bond. Hij was samen met zijn aanhang nogal lastig geweest voor de directeur. Als hij het onrecht zag bij het uitgeven van de werk|opdrachten, waarbij de één al het mooie werk en de ander het slechte werk| kreeg, dan reageerde hij daar fel op. Toen er ontslagen vie|len werden dan ook mijn man en zijn mede|standers als eersten geloosd.

Hij heeft daarna een aantal jaren bij Van der Groef op de Gouwe gewerkt. In 1939 is hij voor zichzelf begonnen. Wij woonden toen al aan de Kattensingel naast de machinefabriek van Hupkens. Het hele fabricageproces van klei tot schilderen en glazuren werd daar gedaan. Hijzelf schilderde de vazen. Dat duurde tot 1954.

Toen ik trouwde en kinderen kreeg stopte ik met werken. Dat was zo vroeger, als je getrouwd was ging je niet meer werken. Ik heb wel voor de kinderen en voor mezelf veel kle|ren genaaid. Nu waren die plateelschilders vroeger nogal brancies. Ze liepen met slobkousen aan en met wandelstokken inde hand. Dus moest ook Tinus| er altijd netjes uitzien. In de oorlogsjaren was er niets nieuws te krijgen. Ik heb toen pakken van hem gekeerd, omdat de binnenkant van zo'n pak dan nog zo mooi was. Dat was wel een heel werk, maar hij zag er dan ook weer keurig uit. Op een keer had hij dat pak aan. Er was iets op de Markt te doen en hij was er met zijn fiets naar toe gegaan. Hij is toen met een boerenmeid in aanvaring gekomen. De

de wijze waarop Walvis dat had gedaan was Abels, wetend hoe moeilijk dat is *overlevering*.

De studies van Paul Abels en de twee andere inzenders zullen worden gepubliceerd in *De Schatkamer*. Maar daarbij blijft het niet. Abels heeft naast het artikel over de "protestantse Walvis" ook het manuscript zelf getranscribeerd. Gezien het belang daarvan heeft het bestuur van "Die Goude" in overleg met Abels *besloten het getranscribeerde manuscript* in de reeks bundels op te nemen. Het streven is dat deze bronnenpublicatie, voorzien van een *inleiding*, eind 1998 in druk verschijnt.

Nico Habemehl

BOEKBESPREKING

JERUZALEMKAPEL HERVINDT GLANS IN PRAAT BOEKWERK

P.H.A.M. Abels

Gouda is rijk aan monumenten *van (inter)nationale allure*, doch sommige zijn door *verwaarlozing*, 'mis(ge)bruik' of hun verscholen ligging alleen voor kennersogen als zodanig *herkenbaar*. Een van deze kleinnoden is de Jeruzalemkapel, een twaalfzijdig gebedshuisje dat *reeds* vijf eeuwen alle stormen doorstaan heeft. Het ontstaan van de kapel is te danken aan *een* vermogende Gouwenaar, Gijsbrecht Willen nsz. Raet, die als dank voor een *behouden terugkeer* van een pelgrimstocht naar het Heilige Land tussen 1497 en 1504 een *bouwwerk* liet optrekken dat qua vorm, inrichting en symboliek *herinnerde* aan de Heilig Grafkerk in Jeruzalem. De stichter, die na zijn overlijden begraven werd in deze kapel, liet het gebouw na aan de collatiebroeders van het aanpalende Convent van Sint-Paulus. Aan het sacrale gebruik van de kapel kwam een abrupt einde, toen de Reformatie doorbrak en de kloosters werden ontruimd. De *geruimde* kapel zou daarna eeuwenlang dienst doen als *vergadering* voor de aalmoezeniers van het Weeshuis.

Gelukkig bleef de Jeruzalemkapel gespaard voor de slopershamers, toen in het midden van de Tweede Wereldoorlog het onzalige besluit werd genomen om het Paulusconvent af te breken. Het kerkgebouwtje onderging in 1976 een bescheiden restauratie en deed de afgelopen decennia dienst als expositieruimte voor Kunstcentrum Burgvliet. Het *uitgeleefde monument* is thans aan een *meer ingrijpende* restauratie toe. Archeologen van de gemeente en de vereniging Golda hebben deze gelegenheid aangegrepen om meer aan de weet te komen over de bouwhistorie en het gebruik van de kapel in de afgelopen eeuwen. De resultaten van dit onderzoek zijn neergelegd in het boek *De Jeruzalemkapel in Gouda*.

De auteurs maken duidelijk dat Gouda met de Jeruzalemkapel beschikt over een uniek monument. Ook in andere Nederlandse plaatsen hebben pelgrims weliswaar in de late middeleeuwen dergelijke kapellen laten bouwen, doch hiervan is weinig tot niets meer overgebleven. Mede dankzij een overvloed aan illustraties *krijgt de lezer een helder inzicht in de bouwhis-*